

Plenum

Tisdag 28.11.2023 kl. 14.04—20.14

7. Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av barnskyddslagen och 6 och 60 § i lagen om småbarnspedagogik

Regeringens proposition RP 56/2023 rd

Utskottets betänkande ShUB 12/2023 rd

Första behandlingen

Talman Jussi Halla-aho: Ärende 7 på dagordningen presenteras för första behandling. Till grund för behandlingen ligger social- och hälsovårdsutskottets betänkande ShUB 12/2023 rd. Nu ska riksdagen besluta om innehållet i lagförslagen. — Allmän debatt, ledamot Eloranta, varsågod.

Debatt

15.55 Eeva-Johanna Eloranta sd: Arvoisa puhemies! Viime viikolla täällä eduskunnan salissa keskustelimme siitä, miten hallituksen politiikka kurittaa erityisesti nuoria. Tämä nyt käsiteltävänä oleva esitys on tästä yksi pahimmista ja surullisimmista esimerkeistä — niistä arvovalinnoista, joita hallitus on tekemässä maksattamalla politiikkaansa erityisesti nuorilla. Lastensuojelun jälkihuollon ikärajan laskeminen 25 vuodesta 23:een on hallitukselle puhtaasti säästötoimi, mutta aika lyhytnäköinen sellainen.

Hallituksen esityksen mukaan säästöä arvioidaan syntyvän ensi vuonna 12 miljoonaa ja 24 miljoonaa vuonna 25. Tämä valtiontalouden kannalta melko pieni summa tarkoittaa kuitenkin monelle kovia kokeneelle nuorelle entistä vähemmän apua itsenäistymiseen. Nämä lastensuojelutaustaiset nuoret ovat erityisen suuressa uhdassa syrjäytyä yhteiskunnasta. Onko hallitus pohtinut, paljonko maksaa, jos leikkauksen takia näistä nuorista yhä useampi syrjäytyy? Tutkimukset arvioivat yhden syrjäytyneen nuoren maksavan yhteiskunnalle 1,2 miljoonaa euroa. Jo 20 nuoren syrjäytyminen maksaa yhtä paljon kuin hallituksen tavoitteleva säästö, puhumattakaan siitä inhimillisestä hädestä, jota tämä näille nuorille aiheuttaa.

Hallituksen omassa esityksessä arvioidaan, että kaikkein vaikeimmassa asemassa olevien ja paljon erilaista tukea tarvitsevien yli 23-vuotiaiden nuorten tilanne heikkenee, ellei muu palvelujärjestelmä kykene entistä paremmin tarjoamaan nuorelle hänen tarvitsemaansa apua. Jälkihuollon tarjoaman tuen tarve ei katoa leikkauksen myötä, vaan se tulee siirtymään muuhun sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Hallitus ei kuitenkaan ole osoittamassa aikuissosiaalityöhön lisäresursseja vaan päinvastoin kohdistaa yli miljardin säästötavoitteen hyvinvointialueiden rahoitukseen. Monet nuoret tulevat siis jäämään ilman tarvitsemaansa apua, eikä muutenkaan tuen tarpeessa olevalla nuorella ole välttämättä voimavaroja tuen etsimiseen, kun sitä omaa perhettä ei ole tukena siinä vierellä.

Punkt i protokollet PR 63/2023 rd

Puhemies! Jälkihuollon parissa olevat nuoret ovat erityisen haavoittuvassa asemassa ja usein kokeneet hyvin kovia lapsuudessaan ja nuoruudessaan. Yhteiskunnalla on erityinen velvollisuus näiden nuorten auttamiseen turvallisesti aikuiselämään. Jälkihuolto on tähän erittäin toimiva ja tehokas monialainen palvelu. Se tulisi nähdä yhteiskunnallisena investointina, jolla ehkäisemme erityisesti ylisukupolvista syrjäytymistä.

Puhemies! Toimin itse sivistysvaliokunnassa, ja sivistysvaliokunnassa nostimme lausunnossamme esille myös huolia jälkihuollon piirissä olevien nuorten opintojen etenemisestä. Jälkihuolto ja sen tuoma taloudellinen tuki tukee myös nuoren opiskelua. Se mahdollistaa nuorelle tarvittavan tuen opinnoissa jaksamiseen ja etenemiseen etenkin näinä aikoina, kun opintotukea ollaan leikkaamassa. Kuten sivistysvaliokunta toteaa lausunnossaan, monella jälkihuollon asiakkaalla opinnot eivät ole vielä loppuun suoritetuina 23-vuotiaana, ja riskinä on, että opinnot keskeytyvät nuorten pudotessa tämän palvelun parista. Valiokunnan saaman lausunnon mukaan Suomessa jälkihuollon piirissä olleista nuorista vain 5,9 prosenttia on suorittanut toisen asteen tutkinnon. No, tämä lukema varmaan oppivelvollisuusudistuksen myötä tulee muuttumaan, mutta asiantuntijakuulemisissa on tuotu esille myös sitä, että huostassa olleiden 20—24-vuotiaiden ikäluokassa koulutus on jäänyt perustason tasolle yli kolme kertaa useammin kuin muilla nuorilla. Lisäksi sijoituksessa olleet nuoret ovat kiinnittyneet työmarkkinoille muita huonommin.

On tärkeää, että kaikki nuoret pystyvät suorittamaan toisen asteen tutkinnon. Heillä tulee olla myös aito mahdollisuus päästä korkeakouluun ja saada korkeakoulututkinto, niin kuin me kansallisesti toivomme, että mahdollisimman moni sen tutkinnon suorittaisi. Kun tavoittelemme tärkeää 50 prosentin korkeakoulutettujen tavoitetta, on meidän varmistettava, että myös näillä nuorilla on mahdollisuus suorittaa korkeakoulututkinto. Sivistysvaliokunta piti erittäin tärkeänä, että huolehdittaisiin siitä, että jälkihuollon piirissä olevia nuoria autetaan tarvittavin tukitoimin opintoihin hakeutumisessa ja niiden loppuun suorittamisessa sekä työelämään siirtymisessä.

Puhemies! Jälkihuollon piirissä olevat nuoret ovat erityisen haavoittuvassa asemassa ja usein kokeneet kovia lapsuudessaan. Meillä on todellakin aivan erityinen velvollisuus näiden nuorten auttamiseksi aikuiselämään. Jälkihuolto on toimiva vaihtoehto, ja se tulisi tosiaankin nähdä yhteiskunnallisena investointina, jolla ehkäisemme syrjäytymistä.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Suhonen.

16.00 Timo Suhonen sd: Arvoisa rouva puhemies! En hyväksy, että lastensuojelulain jälkihuollosta leikataan. On käsittämätöntä, miten tässäkään — heikossa asemassa olevan nuoren kohdalla, jolta lastensuojelun jälkihuoltoa ollaan murentamassa — ei hallitus ole huomionnut puolueettomia asiantuntijoita.

Yle uutisoi aiemmin lastensuojelun jälkihuollon heikentämiseen liittyen seuraavasti: ”Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimusprofessori emerita Tarja Heino on tutkinut lastensuojelutyötä Suomessa ja kansainvälisesti yli 30 vuoden ajan. Valtiovarainministeriön arvioimat säästöt ovat Tarja Heinin mielestä häilyvän pienet. Hän pelkää nyt esitettyjen leikkausten aiheuttavan jopa lisää kustannuksia. ’Monen huostaanotetun lapsen elämässä on taustalla todella traumaattisia tapahtumia. Täydellistä välinpitämättömyyttä tai väkivaltaisen lapsuuden kokeneet lapset ja nuoret tarvitsevat korjaavaa kuntoutumista, jotta he voivat luottaa aikuisiin ja toisiin ihmisiin. Se kestää kauan’, Heino sanoo. Heinin mielestä yhteiskunta on moraalisesti velvollinen huolehtimaan lastensuojelun piirissä ol-

Punkt i protokollet PR 63/2023 rd

leista nuorista ja toimimaan vanhemman asemassa myös nuorena aikuisena. 'Korostan, että tämä on hallitukselta täysin moraaliton teko. Meillä THL:ssä on arvioitu näiden leikkausten kohdistumista, ja tiedämme, että tulevat leikkaukset asumistukeen, opintoihin ja perheiden tukeen kohdentuvat näihin nuoriin.'"

Arvoisa puhemies! Hallituksen ei siis tulisi leikata lastensuojelusta vaan päinvastoin satsata siihen, koska se on inhimillisesti ja taloudellisesti tosi tärkeää. — Kiitos.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Hopsu.

16.02 Inka Hopsu vihr: Arvoisa puhemies! Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että lastensuojelun jälkihuollon ikäraja laskettaisiin nykyisestä 25 ikävuodesta 23 ikävuoteen. Lastensuojelun jälkihuollolla tarkoitetaan kokonaisvaltaista tukea nuorelle hänen aikuisuudessaan ja itsenäistyessään. Jälkihuolto koskee myös esimerkiksi asumista, koulutusta, toimeentuloa ja nuorisotyötä.

Tilanteessa on nuoren elämän taustalla usein vuosia, jopa koko elämän kestänyt tilanne, jossa hän on ollut sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Matkan varrella on usein syntynyt lukuisia pettymyksiä aikuisiin ja yhteiskuntaan, joiden olisi tullut olla vastuunkantajia lapsen elämässä. Moni jälkihuollon asiakas on kuvaillut, kuinka lastensuojelun yksikkö on lopulta se koti, ja täysi-ikäisenä myös sieltä repäistään irti ja maailmassa on hyvin yksin, jos jälkihuollon tukea ei olisi. Vierailut vaikka joulun viettoon sinne vanhaan asumisyksikköön eivät ole useinkaan mahdollisia tai itsestään selviä. Jälkihuolto on myös se, joka tukee oman itsenäisen asumisen aloittamista, jos ja usein kun sukulaisia ei ole siinä tukemassa.

Viime kaudella saatiin aikaan lakimuutos jälkihuollon jatkumisesta 25 ikävuoteen. Tuloksia ei ole ehditty edes kerätä ja analysoida, kun hallitus jo esittää leikkausta tähän. Tämä on jälleen leikkausesitys kaikista hauraimmassa asemassa olevia nuoria kohtaan — niin kylmä valinta, että sitä on vaikea ymmärtää. Juuri syrjäytymisriskiä olisi inhimillistä ja taloudellisestikin kannattavaa torjua.

On esitetty, että aikuissosiaalityö voisi korvata tätä jälkihuollon tuen lyhentämistä, mutta nuoren kannalta se olisi taas uusi aikuisen vaihto elämässä, uuden luottamuksellisen suhteen rakentaminen ja työalaltaan usein myös suppeampi toimintamuoto. Aikuissosiaalityöhön kohdistuu myös leikkauspainetta. Jälkihuoltoon kuuluu myös nuorelle annettu taloudellinen tuki, joka tässä lyhenisi.

Arvoisa puhemies! Kodin ulkopuolelle sijoitettavien lasten koulumenestys on selvästi heikompaa kuin muiden lasten. Lastensuojeluyksiköillä on suuri merkitys näiden lasten koulunkäynnin järjestämisessä sijoituksen eri vaiheissa. Haastava vaihe tulee kuitenkin esiin tuen jatkumisen kannalta silloin, kun nuoren aikuistuminen alkaa ja sijoitus loppuu. Monelle sijoitetulle nuorelle siirtyminen itseohjautuvaan opiskeluun on vaikeaa. Sijoitustaustan omaavien 20—24-vuotiaiden ikäluokassa koulutus jäi perusasteen tasolle yli kolme kertaa useammin kuin muilla nuorilla. Näissä tilastoissa Suomi menestyy myös kansainvälisesti erittäin heikosti. Lastensuojelun jälkihuolto ei ole siis vain sosiaalitoimen asia, koska nuoren elämä ei mitenkään rajoitu vain sosiaalialan tarpeisiin.

On myös tärkeää huomata, että jälkihuollon ikärajan laskeminen ja jälkihuollon tuoman tuen leikkaaminen aiheuttavat kustannuksia ja entistä suurempaa ruuhkaa muihin palveluihin. Erityisesti mielenterveyspalveluissa meillä on jo suuri ruuhka ja haaste, samoin aikuissosiaalityössä. Jälkihuollon ikärajan laskeminen vaikuttaa myös etsivän nuorisotyön ja työpajatoiminnan toimintaan niiden palvelutarpeen kasvuna, ja myös nämä ovat sektorei-

Punkt i protokollet PR 63/2023 rd

ta, joihin vuoden 24 budjetissa kohdentuu leikkaus. Tämän vuoksi tulemme siis kannattamaan vastalauseita.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Nurminen.

16.06 Ilmari Nurminen sd: Arvoisa rouva puhemies! Hallitus esittää lastensuojelun jälkihuollon ikärajan laskua kahdella vuodella 25:stä 23 vuoteen. Hallitus suuntaa tällä päätöksellä leikkauksensa ihmisryhmään, jota hallituksen omankin esityksen vaikutusarvioissa kuvaillaan seuraavasti: ”Voi olla hyvin monimuotoisia, kompleksisia ja kumuloituvia sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia, jotka alentavat näiden nuorten toimintakykyä.” Esityksessä arvioidaan, että kaikkein vaikeimmassa asemassa olevien ja paljon erilaista tukea tarvitsevien yli 23-vuotiaiden nuorten tilanne heikkenee, ellei muu palvelujärjestelmä kykene tehostamaan toimintaansa ja vahvistamaan poikkihallinnollista yhteistyötä. Jotta nuoret saisivat tarvittavan tuen aikuissosiaalityön palveluista, tulisi nuorten aikuisten sosiaalityötä kehittää sisällöllisesti ja sitä pitäisi resursoida riittävästi. Myös saumaton yhteistyö muihin palveluihin tulisi turvata. Palvelujärjestelmän vahvistuminen ei tässä ajassa kuitenkaan vaikuta todennäköiseltä, koska hallitus on kohdistanut merkittäviä säästötavoitteita myös hyvinvointialueiden palveluiden rahoitukseen.

Jälkihuollon nuoret ovat taustansa vuoksi hyvin haavoittuvassa asemassa, ja tukitoimien tarkoitus on saattaa heidät yhdenvertaiseen asemaan muiden nuorten kanssa. Jälkihuolto tarjoaa subjektiivisena oikeutena tukea tarvitseville nuorille paitsi konkreettista tukea ja rinnalla kulkemista myös välittämistä ja tulevaisuudenuskoa. Jälkihuolto tukee arjen hallintaa, koordinoi tuen ja avun saamista yksilöllisesti ja varmistaa myös yhteiskuntaan kiinnittymistä. Jälkihuollon ikärajan laskun myötä moni nuori menettää oikeutensa yksilölliseen tukeen, mikä taas hankaloittaa vaikeassa asemassa olevien nuorten opiskelua ja työllistymistä.

Jälkihuollon ikärajan leikkaamisen lisäksi hallitus kohdistaa monia muita leikkauksia nuoriin, muun muassa asumistukea ja työttömyysturvaa leikataan, sekä jättää etuuksien indeksikorotukset tekemättä useaksi vuodeksi. Valiokunnan asiantuntijakuulemisten perusteella onkin ilmeistä, että tämän erityisen haavoittuvan asiakasryhmän tuen ja aseman heikentäminen johtaa syrjäytymisvaaraan ja lisäkustannuksiin näillä nuorilla. Myös Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen, THL:n, lausuntojen mukaan yhteiskunta käyttää merkittävää yksilöön kohdistuvaa valtaa silloin kun lapsi sijoitetaan sijaishuoltoon. Siksi yhteiskunnan tulee kantaa myös vastuu näistä nuorista ja tukea heitä aikuistumisessa. THL myös arvioi, että tuen tarve vaihtelee, mutta arviolta noin 3 000–4 000 nuorta tarvitsee vahvan ja monialaisen tuen sinne 25 ikävuoteen saakka. Jälkihuollon tarpeellisuutta ja tehoa todistavat myös lääketieteelliset ja sosiaalitieteelliset tutkimukset. Jälkihuolto pitäisikin nähdä yhteiskunnan talouden kannalta investointina, joka tuottaa yhteiskunnallista hyötyä ja ehkäisee ylisukupolvista syrjäytymistä.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa tätä hallituksen säästötavoitetta on myös laajasti kyseenalaistettu. Tuen tarve ei ikärajaa laskemalla katoa mihinkään, joten kustannukset siirtyvät vain lastensuojelusta muuhun sosiaali- ja terveydenhuoltoon tai muuttuvat syrjäytymisen myötä myös välittömiksi ja välillisiksi kustannuksiksi.

Valiokunnan saamissa asiantuntijalausunnoissa on myös moitittu hallituksen lainvalmistelua. Sitä on pidetty laajasti ongelmallisena, ja myös kustannusten näkökulmasta: näitä kustannuksia ei synny. Lakien valmistelu lausuntokierroksineen on ollut myös hätäistä,

Punkt i protokollet PR 63/2023 rd

eikä perustuslaillisia kokonaisarvioita tehty. Erityisen huolestuttavaa tämä on sosiaaliturvaan ja sosiaalipalveluihin tehtävissä leikkauksissa ja kokonaisarvioiden puutteessa.

Edellä olevin perustein, arvoisa puhemies, esitänkin, että käsittelyn pohjaksi otetaan vastalauseeseemme sisältyvä lakiehdotus.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Meriluoto.

16.11 Laura Meriluoto vas: Arvoisa puhemies! Täytyy kyllä jälleen kerran ihmetellä hallituksen priorisointia, kun 24 miljoonan euron vuosittaista leikkausta esitetään juuri lastensuojelun kaltaiseen palveluun, jonka turvaamisen luulisi olevan yhteinen tahtotila tässä salissa.

Lastensuojelun jälkihuollon ikärajan laskeminen 25:stä 23 vuoteen kohdistuu hallituksen oman esityksen mukaan nuoriin, joilla voi olla ”hyvin monimuotoisia, kompleksisia ja kumuloituvia sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia, jotka alentavat heidän toimintakykyään”. Kun tämän kohderyhmän tuesta leikataan, näkyy se myöhemmissä elämänvaiheissa lisääntyvänä pahoinvointina ja syrjäytymisenä ja heikompana kiinnittymisenä koulutukseen ja työelämään. Useat asiantuntijat ovatkin kyseenalaistaneet hallituksen tällä esityksellä tavoittelemat säästöt.

Lastensuojelun jälkihuolto on tutkitusti kannattava investointi, joka tuottaa yhteiskunnallista hyötyä ja ehkäisee ylisukupolvista syrjäytymistä. Ei ole myöskään realismia ajatella, että muu palvelujärjestelmä ottaisi kopin vaikeassa asemassa olevasta kohderyhmästä, kun hallitus on samalla tekemässä isoja leikkauksia hyvinvointialueiden rahoitukseen ja esimerkiksi ammatilliseen kuntoutukseen. Nuorten tulevaisuudesta leikkaaminen tulee kalliiksi koko yhteiskunnalle. Sen vuoksi kannatan edustaja Nurmisen tekemää esitystä.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Sillanpää poissa. — Edustaja Honkasalo.

16.13 Veronika Honkasalo vas: Arvoisa puhemies! Tässä onkin pidetty erittäin ansiokkaita, hyviä puheenvuoroja siitä, kuinka tärkeää jälkihuolto on. Valitettavasti täällä on hallituspuolueiden edustajia erittäin vähän paikalla, mutta he ovat usein perustelleet tätä leikkausta sillä, että ei yhteiskunnan tehtävänä ole enää tukea 24—25-vuotiaita ja että eivät he enää ole nuoria. Itse ehkä nuorisotutkijan näkökulmasta kyseenalaistaisin tällaisen biologisen tavan määritellä ikää ja nuoruutta.

Me tiedetään, että jälkihuollon asiakkaita puhutaan nimenomaan niin, että he saattavat itse asiassa olla niin kuin ikäänsä vanhempia todella karujen ja kovien kokemusten vuoksi, mutta samanaikaisesti voi olla, että he ovat jääneet paljosta paitsi juuri sen oman taustansa vuoksi, ja se tuli tässä Elorannan puheessa erittäin hyvin esille esimerkiksi koulutuksen suhteen. Sen takia on täysin selvää, että nämä nuoret kaipaavat erityistä tukea nimenomaan opinnoissa ja työelämään siirtymisessä. Ne tilastot ovat kyllä todella karua luettavaa, ja toivon, että edustajilla on aikaa niihin myös tutustua.

Itselläni oli mahdollisuus tavata jälkihuollon asiakkaita noin vajaa kuukausi sitten, kokemusasiantuntijoita. Siellä oli esimerkiksi tällainen viesti kokkolalaisilta jälkihuollon asiakkailta: ”Luopuisitko omasta lapsestasi 23- vai 25-vuotiaana? Pitäkää meistä huolta. Kuormitus näkyisi aikuissosiaalihuollossa. Onko säästö hylkäämisen arvoinen? Ollaan enemmän kuin säästöt budjetissa.”

Punkt i protokollet PR 63/2023 rd

Me puhutaan nuorista, jotka kaipaavat erityisesti tukea, ja on kyllä karua, kun hallitus vastaa, että nämä nuoret voidaan sitten siirtää sinne aikuissosiaalityön piiriin. Me tiedetään, että hallitus kaavailee myös puolentoista miljardin leikkauksia sosiaali- ja terveystalouteen. Ei siellä aikuissosiaalityössä ole tällä hetkellä resursseja ottaa vastaan uusia nuorisoryhmiä. Ja kun puhutaan jälkihuollon asiakkaista, niin siellä on myös vahva kokemus siitä, että ne ns. turvalliset aikuiset vaihtuvat hyvin tiuhaan, joten taas lisätään niitä uusia aikuisia. Tämä on siis järjetön leikkaus- ja säästötoimenpide myös siitä näkökulmasta, että myös etsivästä nuorisotyöstä leikataan. Eli ei ole mitään korvaavaa palvelua, joka tulisi auttamaan ja tukemaan näitä nuoria. — Kiitos.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Väyrynen.

16.16 Ville Väyrynen kok: Kiitos, arvoisa puhemies! En tiedä, kenen kanssa edustaja Honkasalo on keskustellut, mutta nuo perustelut, mitkä hän hallituspuolueitten edustajien suuhun laittoi, tuntuivat hieman vierailta.

Itse näen, että on erinomainen tilanne, että meillä on semmoinen yhteiskunta, missä me pystytään tarjoamaan subjektiivisena oikeutena lastensuojelun jälkihuoltoa vielä viisi vuotta sen jälkeen, kun lapsi saavuttaa täysi-ikäisyyden. Ja periaatteessa me voidaan olla siitä ihan ylpeitä.

Tässä keskustelua käydään ikään kuin me oltaisiin luopumassa lastensuojelun jälkihoitosta tai ajateltaisiin, että siitä ei ole mitään hyötyä. Eihän me semmoista olla keskusteltu missään vaiheessa. [Veronika Honkasalo pyytää vastauspuheenvuoroa] Me ollaan tiputtamassa tuota ylärajaa 25 vuodesta 23 vuoteen, jolloin se on edelleen kaksi vuotta korkeammalla kuin ennen vuotta 2020.

Silloin, kun se aikanaan nostettiin, periaatteessa ei ollut mitään modernin ajan tutkimustuloksia, mitkä olisivat vakuuttavasti tukeneet tämän ikärajan nostoa, yhtä lailla kuin nykyään ei ole tukemassa myöskään sen laskua. Lapsiasiavaltuutettu muun muassa oli hyvin yksiselitteisesti sitä mieltä, että tämä yläraja kannattaa laskea, ja hänen yksi perusteensa oli se, että meidän lastensuojelun jälkihuollon sisällöt ovat paljon tärkeämpiä kuin se kesto, ja minä olen siinä ihan samaa mieltä. Me pystytään kohdentamaan meidän resurssit näinä niukkoina aikoina ehkä kuitenkin vaikuttavammin silleen, että me otetaan siitä subjektiivisesta oikeudesta kaksi vuotta pois ja sen jälkeen katsotaan, minkälaista palvelutarjontaa meillä on näille ihmisille.

Siinä minä olen ihan samaa mieltä, että se ei saa katketa siihen 23 vuoteen, vaan meidän pitää löytää sitten keinot tarjota palveluita myös heille, jotka niitä tarvitsevat jatkossakin. Mutta en minä näe, että tämä nyt on mikään katastrofaalinen tilanne. Me pystytään tarjoamaan 23 vuoteen edelleenkin lastensuojelun jälkihuoltoa, ja se on erinomainen tilanne, kunhan ne sisällöt ovat kunnossa. — Kiitos.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Vastauspuheenvuoro, edustaja Honkasalo.

16.18 Veronika Honkasalo vas (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Täällä nimenomaan, kun tästä aiheesta olen esimerkiksi itse esittänyt kysymyksiä, hallituspuolueesta on tosiaan vastattu niin, että nämä nuoret pystytään hoitamaan siellä aikuissosiaalityön piirissä eli siirtämään sinne. Mutta on aivan eri asia olla jälkihuollon asiakas kuin sitten yleisesti aikuissosiaalityön piirissä.

Punkt i protokollet PR 63/2023 rd

Me myös tiedetään esimerkiksi Helsingistä, että se paine siellä aliresursoidussa lastensuojelussa on aivan valtava tällä hetkellä, ja niitä resursseja yritetään siirtää nimenomaan niin, että niitä otetaan sieltä aikuissosiaalityön piiristä. Itse asiassa sinne aikuissosiaalityön piiriin on tällä hetkellä erittäin vaikea päästä. Ei ole mitään järkeä siinä, että katkaistaan niitä hyviä palveluketjuja, joita on jo syntynyt. Itse olen erittäin huolissani siitä, mitä näille nuorille tapahtuu, kun se tuki loppuu.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Vastauspuheenvuorot, edustaja Eloranta ja sen jälkeen edustaja Väyrynen, ja sitten mennään puhujalistaan.

16.19 Eeva-Johanna Eloranta sd (vastauspuheenvuoro): Kiitos, puhemies! Tosiaan ymmärrän kyllä tämän hallituksen tavoitteen, että joka paikasta halutaan säästää. Mutta kyllä nyt hiukan pitäisi miettiä, missä kohtaa se on järkevää ja missä kohtaa se ei ole järkevää.

Niin kuin tuossa puheessani toin esille, todellakin näitten huostassa olleiden nuorten koulutus on jäänyt perusasteen tasolle yli kolme kertaa useammin kuin muilla nuorilla. Ja jos me todella halutaan, että puolet suorittaa korkeakoulututkinnon ja osaaminen nousee, niin tämä lyö ihan täydellisesti korvalle tätä hallituksen ja meidän kaikkien yhteistä tavoitetta. Ei siinä ole mitään järkeä. Me kaikki tiedetään, että peruskoulun varassa olevista alle puolet työllistyy. Se työllistymisaste on joku 40 prosenttia. Ja nyt sitten, kun näistä huostassa olevista nuorista yhä useampi jää sinne perusasteen varaan, ei tämä meidän yhteinen tavoite kyllä toteudu.

Ja niin kuin edustaja Honkasalo tuossa sanoi, toki sieltä aikuissosiaalityöstä voi sitten ehkä palvelua saada. Mutta tosiaan nuoren, jolla ei ole tukea siinä ympärillä, on kyllä hirveän vaikea lähteä siellä palveluiden viidakossa näitä palveluita peräämään.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Väyrynen, vastauspuheenvuoro.

16.21 Ville Väyrynen kok (vastauspuheenvuoro): Kiitos. Tähän edelliseen puheenvuoroon, että minun mielestäni on erittäin järkevää tarkastella semmoisten palveluitten sisältöjä, joista ei ole siinä vallitsevassa laajuudessaan mitään näyttöä. Eli kyllä meidän kannattaa meidän resurssit kohdentaa vaikuttavasti ja pyrkiä saamaan kaikesta meidän toiminnasta näyttöä.

Edustaja Honkasalolle vielä sen verran, että minä olen siitä siis varma, olen itsekkin sanonut näin, että näille yksilöille pitää pyrkiä tarjoamaan palvelut aikuissosiaalipuolen kentältä. Se on ihan selvä. Mutta sen minä kiistin, että ainakaan itse en ole kuullut semmoista kenenkään sanovan, että nämä 23—25-vuotiaat eivät tarvitse yhteiskunnan tukea. Se oli se, minkä minä kyseenalaistin.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Hamari.

16.21 Lotta Hamari sd: Arvoisa rouva puhemies! Haluan tähän keskusteluun tuoda vielä tukeni lastensuojelun jälkihuollon ikärajan pitämiseen ennallaan, mutta lisäksi haluan tuoda vielä keskusteluun edustaja Honkasalon tavoin nuorisotyön merkityksen. Eli samaan aikaan kun lastensuojelun jälkihuollon edellytyksiä heikennetään, myös nuorisotyön toimintaedellytykset ovat heikkenemässä.

Punkt i protokollet PR 63/2023 rd

Esimerkiksi etsivän nuorisotyön resurssien ja nuorten työpajatoiminnan vahvistamisella voitaisiin ehkäistä lastensuojeluun päätymistä. Kävin itse asiassa juuri eilen tutustumassa Hämeenkyrön ja Ikaalisten nuorisotyöhön, ja totesin, että etsivä nuorisotyö on kyllä todella nerokas tapa itse asiassa tukea näitä nuoria. Siellä ei täytetä mitään blanketteja vaan nuori saa oikeasti siinä hetkessä matalalla kynnyksellä ennaltaehkäisevästi tukea silloiseen elämäntilanteeseensa. Nuorisotyön ansiosta moni todella löytää suunnan, ja melko pienilläkin tukitoimilla voi välttää sitten raskaampiin palveluihin tai esimerkiksi lastensuojelun piiriin joutumista. Eli tämä nuorisotyöhön panostaminen on myös taloudellisesti järkevää, jotta sinne lastensuojeluun ei päädyttäisi.

Vaikka nuorisotyöhön panostettaisiin, myöskään tätä lastensuojelun ikärajaa ei tulisi laskea, ja siten hyvin painavasti myös kannatan edustaja Nurmisen tekemää esitystä.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Forsgrén.

16.23 Bella Forsgrén vihr: Arvoisa puhemies! Tässä kokonaisuudessa, kun puhutaan tästä lastensuojelun jälkihuollon ikärajan alentamisesta, pitää muistaa ne kaikki muut hallituksen tekemät leikkaukset niin nuorisotyöhön, työpajatoimintaan kuin sosiaaliturvaan — sellaisiin ihmisryhmiin, jotka ovat juuri haavoittuvassa asemassa olevia. Sen takia ehkä tuntuu, kun tätä keskustelua kuuntelee, että tätä kokonaistilannetta ei näytetä hallituksessa ainakaan ihan täysin ymmärrettävän taikka sitten välitettävän siitä — en tiedä, kummasta on kysymys.

Lastensuojeluun kuuluvat nuoret ovat taustoiltaan monesti hyvin kaltoin kohdeltuja ja todella vaikeassa asemassa olevia. Vaikeista taustoista ponnistavilla nuorilla on ikäisiään huomattavasti suurempi riski syrjäytyä ja jopa kuolla ennenaikaisesti, kun katsotaan tutkimuksia. Lastensuojelu itsessään on yhteiskunnan lupaus suojella ja pitää huolta silloin kun lapsilta puuttuu riittävä oman perheen ja läheisten tuki. Jälkihuolto on jatkumo tätä lupaus- ta, lupaus turvaverkosta, joka kannattelee niin pitkään kuin on tarpeellista. Nyt hallitus on leikkaamassa sitä turvaverkon aikarajaa, ja jos katsoo sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausuntoja, niin kyllä suurin osa asiantuntijoista piti ongelmallisena, että tähän kohtaan puututaan tällä tavalla.

Yksi keskeinen oma kritiikkini on, että hallitus tekee useita tällaisia uudistuksia tai leikkauksia, missä he tavallaan muuttavat sitä normia elikkä tässä tapauksessa ikärajaa mutta he leikkaavat samaan aikaan rahoituksen. Eli kun te sanotte, että se ikä ei ole se oleellinen vaan se palveluitten sisältö, niin jos tämä olisi teidän argumenttinne ja tahtotilanne todellisuudessa, te ette leikkaisi sitä 24:ää miljoonaa, mitä lastensuojelun leikkauskokonaisuuteen on nyt laskettu mukaan, vaan te jättäisitte sen rahakokonaisuuden ja kehittäisitte sillä sitä palvelua. Tähän haluaisinkin kuulla hallituspuolueilta ajatuksia tässä salissa. Joka ikisessä sosiaaliturvaan ja joka ikisessä sosiaali- ja terveyspalveluiden kokonaisuuteen teiltä tulevassa muutoksessa, kuten vaikka hoitajamitoitus tai hoitotakuu — kaikki nämä, joista minäkin olen sitä mieltä, että osittain mitoitukset ovat haastavia, jos ei ole tarpeeksi työntekijöitä — te vedätte rahat samalla mukanne. Miten sitä palvelua voidaan kehittää ilman sitä riittävää rahoitusta? Kysynpä vaan.

Vielä jälkimmäinen huomio siitä, että lastensuojelun jälkihuolto on niin kuin vähintään, mitä yhteiskunta voi tehdä lastensuojelua kokeneiden nuorten auttamiseksi. Ja ajattelenkin, että on vastuullista poliitikkona miettiä erilaisten ihmisten lähtökohtia ja olla tukemas-

Punkt i protokollet PR 63/2023 rd

sa erilaisten nuorten polulla niin, että jokainen ihminen tässä yhteiskunnassa saisi samanlaisen mahdollisuuden.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Berg.

16.25 Kim Berg sd: Arvoisa puhemies! Sosiaali- ja terveysvaliokunta on tosiaan saanut valmiiksi mietintönsä jälkihuollon ikärajan laskemisesta 25 vuodesta 23 ikävuoteen. Kuten kuulitte täällä edustaja Nurmisen esiin tuomana, sosiaalidemokraatit jättivät yhdessä vihreiden ja vasemmistoliiton kanssa mietintöön vastalauseen, koska säästöjen hakeminen jälkihuollon ikärajaa laskemalla on käytännössä katsoen järjetöntä.

Päätös on yksi osoitus siitä, että leikkaukset suunnataan ihmisryhmään, jolle hyvinvointivaltion tuki olisi äärettömän tärkeä. THL:n lausunto nostaa hyvin esille, että yhteiskunta käyttää merkittävää valtaa sijoittaessaan lapsen sijaishuoltoon. Valta merkitsee myös vastuuta, jolloin yhteiskunnan olisi annettava paras mahdollinen tuki näille lapsille ja nuorille aikuistumiseen.

Jälkihuollosta säästyvät kustannukset tulevat hyvin todennäköisesti siirtymään muualle sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmään, mutta päätöksen seurauksena tukea tarvitsevien nuorten palvelupolku heikkenee. On vaikea kuvitella, että hyvinvointialueiden ollessa kovien säästöpainneiden keskellä muu palvelujärjestelmä pystyisi ottamaan näistä nuorista riittävällä tavalla koppia.

Arvoisa puhemies! Kannan huolta myös siitä, millä tavalla Orpon hallitus on valmistellut ja tehnyt kokonaisvaikutusten arviointia sosiaaliturvaa koskevista leikkauksista. Lausuntokierrokset ovat olleet usein aivan liian lyhyitä, ja yhteisvaikutuksia on arvioitu vain taloudellisesta näkökulmasta, eikä siinäkään kaikkia hallituksen suunnitelmia sisällyttäen. Orpon hallitus ei ole useista pyynnöistä huolimatta suostunut arvioimaan leikkauspolitiikkansa perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia kokonaisuudessaan. Säästölakien vaikutukset kohdistuvat pitkälti samoihin henkilöihin, mutta ilman kunnollisia vaikutusarviointeja kokonaiskuva kuitenkin hämärtyy.

Leikkauksilla tulee olemaan kauaskantoisia vaikutuksia niiden kohteena olevien ihmisten ja perheiden elämään. Vähintä, mitä hallitus nyt voisi tehdä, olisi arvioida vaikutukset kunnolla, että ihmiset ja perheet tietäisivät, mikä heitä odottaa. Kaikkea ei voi perustella työllisyydellä, vaan myös ihmisille, jotka ovat syystä tai toisesta työelämän ulkopuolella, on taattava kohtuullinen toimeentulo arjessa selviämiseksi.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Marttila.

16.28 Helena Marttila sd: Arvoisa rouva puhemies! Jälkihuollon ikärajan laskeminen on yksi hallituksen typerimmistä päätöksistä. Ikärajan lasku lisää kaikkein haavoittuvimmissa asemassa olevien nuorten syrjäytymisen riskejä ja ruuhkauttaa jo nyt puutteelliset ja aliresursoidut mielenterveys- ja aikuissosiaalityön palvelut. Jälkihuolto ei ole tavanomainen palvelu, vaan sen on tarkoitus jäljitellä omalta vanhemmalta saatavaa tukea. Rankan lapsuuden kokeneelle nuorelle on korvaamaton tieto, että on olemassa joku, joka odottaa, ja odottaminen on säännönmukaista. Voi luottaa, että asiakkuus on pitkäaikainen. Aikuistuvan nuoren tuen tarve ei lopu 23-vuotiaana eikä vielä 25-vuotiaanakaan, mutta parissa vuodessa pääsee pidemmälle. Hallitus ei joko ymmärrä näiden nuorten lähtökohtia ja lapsuutta tai välitä siitä, johon kuuluvat traumaattiset kokemukset, kaltoinkohtelu, vaille jäämi-

Punkt i protokollet PR 63/2023 rd

nen, väkivalta ja yksinäisyys. Päinvastoin hallitus aiheuttaa omilla toimillaan jälleen yhden hylkäämiskokemuksen näille nuorille.

Arvoisa puhemies! Jälkihuollolla on potentiaali työskennellä rikoskierteiden katkaisemiseksi. Jälkihuoltonuoret ovat valitettavan usein myös rikoksen uhreja. Ylisukupolvisuuden parissa työskentely on ennaltaehkäisevää lastensuojelua parhaimmillaan. Nämä nuoret ovat yhteiskunnan huostassa olleita: yhteiskunta on puuttunut siihen, missä he asuvat, keitä saavat tavata, keihin pitää yhteyttä, missä käyvät koulua ja milloin pääsevät kotiharjoitteluun. On ymmärrettävää, että täysi-ikäistyessään osa nuorista niin sanotusti nostaa kytkintä. Osa nuorista reagoi täysi-ikäistyessään niin, että eivät halua olla missään tekemisissä lastensuojelun kanssa — jälkihuolto on vapaaehtoista. Tämä ajatus saattaa kuitenkin muuttua vuosien varrella, ja ikärajan lasku hylkää erityisesti heidät, jotka olisivat hieman myöhemmin valmiita ottamaan tukea vastaan. Juuri 23 ikävuoden jälkeen myönnetty jälkihuolto kohdentuu joko kaikkein heikoimmassa ja haavoittuvimmassa asemassa oleville tai nuorille, jotka eivät ole olleet valmiita ottamaan tukea vastaan aiemmin. Tukea ei anneta turhaan, ellei työntekijä ole todennut tuen tarvetta, ja siksi voikin kyseenalaistaa säästöajatuksat.

Arvoisa puhemies! Parhaimmillaan jälkihuolto voi saada luottamaan muuhun yhteiskuntaan, palvelujärjestelmään ja työelämään, vahvistaa luottamusta kahden ihmisen välillä ja luottamusta itseen ja siihen, että lapsuudessa rikkoutuneet siivet voivat sittenkin kantaa. Tätä luottamusta tulisi vahvistaa, ei vetää mattoja jalkojen alta.

Arvoisa puhemies! Emme tiedä paljon jälkihuollon ikärajan noston vaikutuksista, koska uudistus on ollut vasta vähän aikaa voimassa. Jälkihuolto on lastensuojelun jatkumo, jota aikuissosiaalityö ei pysty samalla tavalla korvaamaan. Putoamisen riskinä on syrjäytyminen, toivon menettäminen, jopa kuolema. Luottamuksen syntymistä ei voida hoputtaa, mutta se on aivan liian helppoa romuttaa. Annettaisiin ikärajan nostolle mahdollisuus.

Lapsuudessaan huostaan otetuilla on usein taustalla vuosikausien, jopa koko lapsuuden, kestänyt asiakkuus eri palveluissa, eri kunnissa, sijoituksen aikana jopa kymmenissä laitoksissa. Jälkihuollon yksi taikavoima onkin ollut sen pysyvyys: kun siihen on oikeus, palvelua ei kukaan ota pois. Erään nuoren sanoin: ”Jälkihuollossa se tasoittuu, se on se, missä pompottaminen loppuu.”

Lainaan vielä lopuksi kahden nuoren sanoja lausuntokierroksen saatoksista. ”Nuorilta, keillä on tämä lastensuojelun kokemus syystä tai toisesta lapsuudessa sekä nuoruudessa, ei voi olettaa, että he osaisivat ja hallitsisivat omaa elämäänsä ja siihen liittyviä asioita ilman tukea ennen 25 vuoden ikää. Moni opettelee näitä taitoja itsenäisesti vasta täytettyään 18 vuotta, kun normiperheissä tätä opetellaan jo kotona, jopa kouluikäisestä alkaen. Esim. talousasioita ei ole kukaan opettanut. Kun ei äitikään osaa, niin miten itse osaisin? Äiti ulosottohelvetissä ja itsekin varmaan olisin ilman jälkihuoltoa yms.” Ja vielä toinen lainaus: ”Aika paska idea, koska ihmiset kasvaa nimenomaan 25-vuotiaiksi, tai siis aivot kehittyvät, ja osa 23-vuotiaista voi olla vielä ihan kädettömiä, loppujen lopuksi.”

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Nurminen.

16.33 Ilmari Nurminen sd: Arvoisa rouva puhemies! Edustaja Marttila piti erinomaisen puheenvuoron, josta kuultaa kyllä tämä sosiaalityöntekijän taustakin, että tietää ja tuntee tämän kentän ja myös tämän palvelun.

Punkt i protokollet PR 63/2023 rd

Itsekin olen ollut äärettömän surullinen tästä hallituksen arvovalinnasta leikata lastensuojelun jälkihuollosta. Ja kuten täällä salikeskustelussa on tullut ilmi, niin eihän tämä palvelutarve sinällään mihinkään katoa. Näillä nuorilla on ollut tämä palvelu ja tuki, ja se on ollut subjektiivinen oikeus, jolla yhteiskunta on taannut sen turvaverkon, jolla on sitten kannustettu ihmisiä rakentamaan sitä hyvää elämää. Mielestäni on äärettömän surullista, että nyt leikataan näistä palveluista säästösyistä 24 miljoonaa ja sanotaan hyvinvointialueille, että hoitakaa te aikuissosiaalityön puolelta kaikki, mitä voitte. Kun todellisuudessa tiedetään, mikä se resurssitilanne tällä hetkellä on näiden hyvinvointialueisiin kohdistuneiden leikkausten ja myös näitten sosiaalipalveluihin kohdistuvien leikkausten rinnalla, niin tämä tulee tarkoittamaan sitä, että meillä on jopa tuhansia nuoria, jotka ovat hyvin paljon jo kokeneet kovia, jäämässä vaille tukea, apua ja palveluita.

Tässä hyvin kuulimme nyt kokoomuksen kannan tähän, mutta seuraavaksi huomaan, että perussuomalaiset ovat pitämässä puheenvuoron, täällä on oppositio hyvin edustettuna salissa, ja olisin erittäin kiinnostunut kuulemaan tästä perussuomalaisten arvovalinnasta leikata tätä lastensuojelun määrärahaa ja kohdistaa nämä arvovalinnat ja leikkaukset näihin heikossa asemassa oleviin nuoriin. Tämän jälkeen haluan jatkaa puheenvuoroa, mutta olen kiittollinen, että yksi perussuomalainen aikoo pitää tästä kohtuuttomasta leikkauksesta puheenvuoron, ja odotan sitä innolla.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Sillanpää.

16.36 Pia Sillanpää ps: Arvoisa rouva puhemies! Käsittelyssä on hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain sekä varhaiskasvatuslain 6 ja 60 §:ien muuttamisesta. Eniten keskustelua hallituksen esityksessä on herättänyt lastensuojelun jälkihuollon ikärajan laskeminen 25 ikävuodesta 23 ikävuoteen. Jälkihuollon ikäraja ennen vuoden 2020 lakimuutosta oli 21 vuotta. Nykyinen muutos jättää ikärajan siis kaksi vuotta korkeammaksi kuin mitä se tuolloin oli. Kaiken kaikkiaan nuori voi olla 18 vuotta täytettyään näissä jälkihuollon tukitoimien piirissä viisi vuotta, ja mikäli tarve on, heidän on mahdollista saada palveluita tämän jälkeenkin. Nuoria ei jätetä heitteille, vaan palveluita on edelleenkin tarjolla myös 23 ikävuoden jälkeen tarpeen vaatiessa.

Hallituksen esityksessä tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että aikuistuvien nuorten palvelutarpeeseen vastataan nuorten monialaisella palvelujärjestelmällä, mukaan lukien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut sekä sosiaaliturvaetuudet. Nuorille on siis jatkossakin annettava heidän tarpeidensa mukaista tukea ja palveluja muun sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön nojalla. Sosiaalihuoltolaki velvoittaa myös nimeämään nuorelle omatyöntekijän, ja erityistä tukea tarvitsevan nuoren kohdalla omatyöntekijän on oltava myös sosiaalityöntekijä.

Arvoisa rouva puhemies! Sosiaali- ja terveysvaliokunta jakaa perustuslakivaliokunnan näkemyksen siitä, että valtioneuvoston on välttämätöntä seurata jälkihuollon ikärajan alentamisen vaikutuksia ja palvelujärjestelmän kykyä ja resursseja vastata sen kohteena olevien nuorten yksilöllisiin tarpeisiin. Vaikutusten seuraaminen on tärkeää, ja tuloksia täytyy katsoa tarkkaan. Aikuissosiaalityön palveluja tuleekin kehittää entisestään vastaamaan paremmin nuorten aikuisten tarpeita erityisesti heidän kohdallansa, jotka tarvitsevat näitä palveluja jälkihuollon päätyttyä.

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan asiantuntijakuulemisissa tuotiin esille, että jälkihuollon tukitoimia järjestetään tällä hetkellä hyvinvointialueilla todella eri tavoin niin sisällöllises-

Punkt i protokollet PR 63/2023 rd

ti kuin laadullisestikin. Meidän tuleeikin entisestään panostaa siihen, että palveluiden laatu olisi yhdenmukainen hyvinvointialueesta riippumatta. Nuorten asuinpaikan ei pidä vaikuttaa siihen, kuinka hyvää ja onnistunutta palvelua he saavat. Olennaisinta on mielestäni ymmärtää palveluiden kokonaisuus ja niiden kehittäminen entistä parempaan ja vaikutuksiltaan tehokkaampaan suuntaan. Sosiaali- ja terveysvaliokunta on todennut mietinnössään pitävänsä tärkeänä, että aikuistumisen tukea tarkasteltaisiin kokonaisuutena niin, että kaikki tukea tarvitsevat nuoret ja aikuiset saisivat tarvitsemansa tuen. Lisäksi valiokunta painottaa hyvinvointialueiden ennalta ehkäisevän lapsi- ja perhetyön ja kuntien kanssa tehtävän yhteistyön merkitystä lasten, nuorten ja perheiden tukemisessa ja lastensuojelullisten toimenpiteiden tarpeen vähentämisessä. — Kiitos.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Talvitie.

16.39 Mari-Leena Talvitie kok: Arvoisa puhemies! Kyseessä on tosiaan jälkihuollon ikärajan lasku kahdella vuodella, ja ei ole kyseessä helppo päätös. Lapsilla, jotka ovat lastensuojelussa, on hyvin monenlaiset taustat. Kaikki me, uskon, jotka olemme olleet kunta-päätöksenteossa ja sosiaali- ja terveyspuolella joko töissä tai päättäjänä, tiedämme, että kaikenlaiset tukitoimet taustasta ja iästä riippumatta ovat usein tarpeellisia.

Täällä on kuitenkin tällä viikolla ja tänään ja viime viikolla keskustelussa useasti tuotu esiin, että kyseessä oli viime hallituskauden muutos. Totta on, että lakimuutos tehtiin 2019 syksyllä ja se tuli voimaan 2020, mutta eduskunta hyväksyi tämän jälkihuollon ikärajan noston Sipilän hallituskauden viimeisimpinä päätöksinä. Se oli arvostetun kollegan, Outi Alanko-Kahiluodon, lakialoite, ja se tosiaan maaliskuussa 2019 sosiaali- ja terveysvaliokunnassa hyväksyttiin, koska käsittelyssä oli iso lastensuojelun kokonaisuudistus. Koska siinä ei ollut kaikkia vaikutusarvioita tehty, koska se oli lakialoite, virallinen hallituksen esitys tuli sitten syksyllä 2019 Rinteen hallituksen aikana, ja se tuli voimaan 2020 alusta. Se on myöskin hyvä esimerkki siitä, että kun ikäraja silloin nousi siitä 21 vuodesta neljällä vuodella, niin eduskunnan yhteinen tahtotila siinä asiassa näkyi.

Jälkihuollossa, joka siis koskettaa yli 18-vuotiaita nuoria, noin 1 500 nuorta joka vuosi täyttää sen 18 vuotta. Jälkihuollon yläikärajan vuosina jälkihuollon parissa on vähemmän henkilöitä ja nuoria kuin alarajassa, ja siltä osin emme voi sanoa, että tämä koskettaisi useita tuhansia nuoria.

Sitten tässä on, puhemies, puhuttu sosiaali- ja terveyspuolen yhteisvaikutusten puutteen ta. En itse ole sosiaali- ja terveysvaliokunnassa ollut tätä käsittelemässä vaan sivistysvaliokunnassa, jossa tuotiin esiin, että tutkimusta tästä ei tietenkään ole voinut olla, niin kuin muutama edustaja tässä toi esiin, koska laki on ollut voimassa vasta muutaman vuoden. Mutta sitten sosiaali- ja terveysministeriön tekemät yhteisvaikutukset, jotka ovat käsittääkseni olleet kaikilla valiokunnilla — julkinen dokumentti muun muassa näistä sosiaaliturvamuutoksista — ovat kyllä käsittääkseni olleet myös sosiaali- ja terveysvaliokunnassa tausta-aineistona. — Kiitos.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Honkasalo.

16.42 Veronika Honkasalo vas: Arvoisa puhemies! Ei tämä päätös ole teille vaikea. Te ette ole tätä kohderyhmää ensinnäkään. Tässä puhutaan kohderyhmästä, joka muutenkin saa tässä yhteiskunnassa hyvin harvoin äänensä kuuluviin. Oli koskettavaa, kun jälkihuol-

Punkt i protokollet PR 63/2023 rd

lon kokemusasiantuntijoita tapasin, ja ensisijaisesti tavattiin sen takia, että he halusivat puhua tästä leikkauksesta, mutta siinä tapaamisessa kävi myös ilmi, että he eivät olleet tietoisia näistä lukuisista muista hallituksen sosiaaliturvaleikkauksista, jotka tulevat kohdistumaan myös heihin. Puhutaan esimerkiksi asumistuesta ja kuntoutusrahasta — ne nuoret eivät tienneet, että nämä leikkaukset ovat heidän kohdallaan astumassa voimaan. Tämä on yksi suuri huolenaihe, että sen lisäksi, että tehdään näitä järkyttäviä leikkauksia pienituloisiin, meillä on tuhansia ihmisiä, jotka eivät välttämättä seuraa politiikkaa ja seuraa mediaa aktiivisesti, ja he eivät välttämättä ole lainkaan tietoisia, mitä tuleman pitää.

Tässä on ollut erittäin hyviä puheenvuoroja, ja kiitän erityisesti edustaja Marttilaa. Tässä näkyy mielestäni erittäin hyvin, miksi on niin tärkeää, että täällä eduskunnassa on myös sosiaalialan ammattilaisia edustajina: että se syvä ammatillinen kokemus tulee näissä keskusteluissa esille. Se, mikä edelleen tässä hallituspuolueiden edustajien argumentaatioissa ihmetyttää, on se, että kun esitetään esimerkiksi, että aikuissosiaalityöpalveluita pyritään kehittämään ja pyritään laatua parantamaan, niin samanaikaisesti te leikkaatte palveluista puolitoista miljardia. Miten ihmeessä tämä yhtälö tulee toimimaan? Ne kaikki, joilla on kosketusta sosiaalityön kenttään ja lastensuojeluun, tietävät, kuinka epäeettisissä olosuhteissa siellä jo nyt tällä hetkellä työskennellään. Tiedän itse, kun tuttavani on esimerkiksi ollut Vantaan sosiaalipuolella töissä, että hän joutuu päättämään asiakassuhteita liian aikaisin, koska jonot ovat niin valtavat. Eli ihmiset jäävät jo nyt palveluiden ulkopuolelle. Miten ihmeessä he jatkossa pääsevät sinne aikuissosiaalityön piiriin, jos se nyt jo lähtökohtaisesti on täysin aliresursoitua ja hyvinvointialueiden leikkaukset iskevät siihen vielä päälle? Ei laatua paranneta leikkaamalla palveluista. Se yhtälö ei yksinkertaisesti toimi.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Suhonen.

16.45 Timo Suhonen sd: Kiitos, arvoisa rouva puhemies! Täällä edustaja Väyrynen aiemmin totesi, että lapsiasiavaltuutettu olisi suhtautunut tähän jälkihuollon ikärajan laskuun myönteisesti. Nyt kaivoin sen lausunnon, mihinkä viittasitte puheenvuorossanne, ja lapsiasiavaltuutettu toteaa asiassa näin: ”Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa, että ikärajan edestakainen siirto voi aiheuttaa lisätyötä ja sitä kautta kustannuksiakin, mutta todennäköisesti myös hämmennystä niin jälkihuoltoon oikeutetuissa nuorissa kuin sosiaalityön ammattilaisissakin. Jälkihuollon kehittäminen voidaan kokea poukkoilevaksi ja lyhytjännitteiseksi, ja tällaista niin lastensuojelun kehittäminen kuin lainsäädännön muutokset ovat olleetkin. Lastensuojelun jälkihuollon kehittämiseen tulee kuitenkin jatkossakin panostaa ja jälkihuollon toimenpiteiden vaikuttavuutta tulee selvittää.” Tällaisen lausunnon luin.

Äsken kuultiin hyviä puheenvuoroja siitä, miten tärkeitä on, että tässä eduskunnassa on myös sosiaalialan ammattilaisia, jotka ovat nähneet läheltä, mitä ovat lastensuojelutyö ja siihen liittyvät toimenpiteet. Voin taas todeta uudestaan ihan avoimesti sen, että on myös tärkeitä, että meillä eduskunnassa on huostaanoton kokenut kansanedustaja. — Kiitos.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Forsgrén.

16.47 Bella Forsgrén vihr: Arvoisa puhemies! Keskeisin ongelma niin tässä hallituksen esityksessä kuin useassa muussakin on se, että laadukkaita ja hyviä perusoikeus- ja ihmisoikeusarvioita ei ole hallituksen toimesta tehty eikä sellaisia, mitkä ottaisivat ne kaikki hallituksen esitykset huomioon yhteen arvioon. Tästä on niin lainsäädäntöneuvostossa

Punkt i protokollet PR 63/2023 rd

kuin myös perustuslakivaliokunnassa huomautettu, ja tämän ovat myös valiokunnassa asiantuntijat nostaneet eri asiakohdissa esille. Ja tämä on keskeinen osa tätä hallituksen esitystä myös tässä kyseisessä kohdassa. Ajatellaan, että yksittäisestä asiasta voidaan vain leikata ja sitten sillä ei välttämättä olisi muka suurempia vaikutuksia ihmisten elämään, tai sitten sitä ei haluta kunnolla konkreettisesti tutkia.

Täällä on hallituspuolueista aika vähän paikalla, mutta minä olisin kysynyt kysymyksen. Me tiedämme, että Suomen talous on haastavassa tilanteessa, kukaan ei kyseenalaista sitä, mutta on eri asia leikata sellaisilta ihmisiltä, keillä on jo vaikeassa asemassa oleva tilanne. Olisinkin kysynyt, minkä takia vaikka se, että näiltä lastensuojelun jälkihuollon ihmisiltä ei leikata, ei voinut olla teidän valintanne. Se olisi ollut mahdollista, ja tämä häiritsee. Luodaan sellainen mielikuva, että ei olisi muka ollut vaihtoehtoja. Aina on vaihtoehtoja. Esimerkiksi tämän 24 miljoonaa, mikä tästä nyt leikataan, olisi voinut ihan hyvin ottaa sillä, että ei olisi laskettu sitä suurituloisten verotuskokonaisuutta niin paljon. Me oltaisiin katettu se sillä. Taikka sitten jossakin toisessa kohdassa oltaisiin muutettu verotusjärjestelmää niin, kuten vaikka vihreiden vaihtoehtobudjetissa, että verotettaisiin enemmän kulutusta ja vähemmän työtuloa. Eli tämä vähän sellainen ehdottomuus näissä asioissa hankaloittaa tätä keskustelua.

Jos puhutaan palveluiden kehittämisestä, varmasti me kaikki olemme samaa mieltä, että palveluita pitää kehittää. Pitää miettiä, voidaanko niitä järjestää osittain tehokkaasti, voidaan miettiä digitalisaatiota, kaikkia näitä vaihtoehtoja, ja minä veikkaan, että kaikki ovat tässä sitä mieltä, että palveluita voidaan kehittää. Mutta miten niitä palveluita voidaan kehittää, kun yhtä aikaa leikataan niin suuria summia rahaa vaikka tästä kyseisestä tilanteesta? Mitenkä lastensuojelun jälkihuollon palvelut kehittyvät sillä, että niistä leikataan 24 miljoonaa? Kertokaa minulle.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Väyrynen.

16.49 Ville Väyrynen kok: Kiitos, arvoisa rouva puhemies! Hienoa, että edustaja Suhonen kaivoi tuon lausunnon esille, mutta olisi tietenkin voinut sieltä lainata senkin, että lapsiasiavaltuutettu kannattaa ikärajan laskemista. Ja hän tosiaan sanoi, että tämä poukkoileva toiminta on huono tapa hallinnoida, mutta hän sanoi myös, että se nostokin oli perustelematon aikanaan. Eli tietenkin, kun näitä lainataan, yritetään sitten katsoa ne kokonaisuudessaan läpi.

Toinen asia: Täällä nousi hirveän hyviä puheenvuoroja puolin ja toisin. Tässä tietenkin aistii tämän tietynlaisen hallitus—oppositio—asetelman, minkä uhri itsekin olen jossakin määrin. Mutta kyllä minä vähän ihmettelen sitä, kun tässä nyt toistuvasti viitataan näihin muihinkin säästöihin, mistä puhutaan, elikkä hoitajamitoitukseen, hoitotakuuseen ja lastensuojelun jälkihuollon ikärajaan. Näissä kaikissa puhutaan vain näistä tietyistä numeraalisista itseisarvoista, ja en minä nyt kauhean paljon ole huolta sisällöistä kuullut. Meillä on joka tapauksessa tilanne — minä olen joskus aiemminkin huomauttanut, vaikka minäkin vierastan vähän sitä keskustelua siitä, kuka tämän soten keksi, mutta syy, minkä takia minä palaan tähän, on se, että alkuperäinen ajatus oli se ja me kaikki oltiin samaa mieltä siitä — että meillä kerta kaikkiaan vain rupeaa yhteinen kassa tulemaan loppuun ja ruvetaan miettimään yhdessä, miten me voidaan tehdä asioita toisella tavalla. Nyt yhtäkkiä ei me halutakaan miettiä, miten me tehdään toisella tavalla vaan miten me päästään seitsemään päivään, miten me päästään 0,7:ään ja miten me päästään sinne 25 ikävuoteen. En minä ihan

Punkt i protokollet PR 63/2023 rd

täysin niele sitä kritiikkiä, että miksi se on niin tunteetonta ja julmaa, että me nyt yhtäkkiä mietitään, voisiko näitä asioita tehdä toisella tavalla. Aika monessa asiassa voi tehdä, ja missään nimessä minä en näe sitä pahana, että sitä mietitään. Ainakaan se ei ole tunteetonta ja julmaa. Sen verran minä toivoisin, että tässä keskustelussa päästäisiin samalle sivulle. — Kiitos. [Markus Lohi: Hyvä puheenvuoro!]

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Nurminen.

16.51 Ilmari Nurminen sd: Arvoisa puhemies! Kommentoin muutamiin asioihin.

Ensinnäkin edustaja Talvitielle. Itse olin myös aikoinaan siinä valiokunnan kokouksessa, jossa Outi Alanko-Kahiluoto esitti tätä muutosta tähän kokonaisuudistukseen, ja eihän se tullut mistään tyhjistä, vaan siellä oli taustalla myös työryhmytyöskentelyä, ja valiokunta oli kuullut tästä ja hyvin yksimielisesti sen lisäyksen myös teki, niin että kyllä sillä oli vahva asiantuntijapohja taustalla. Ja sitten, mitä tulee näihin lukuihin, tässä valiokunnan mietinnössäkään todetaan näitä THL:n arvioita, ja siinä puhutaan huomattavasti isommista luvuista, kun puhutaan näistä nuorista, jotka tarvitsevat tukea ja apua. Siinä mielessä ehkä tarkentaisin tätä mainitsemaanne lukua.

Sitten, mitä tulee teihin, edustaja Väyrynen, mielestäni se ei ole mitenkään kohtuutonta, että me täällä kyseenalaistamme näitä teidän tekemiänne heikennyksiä, vaan täällähän nimenomaan on tarkoituksena myös pohtia näitä erilaisia vaihtoehtoja ja arvovalintoja. Te leikkaatte esimerkiksi hoitotakuun, pidennätte enimmäisaikaa huomattavasti. Me emme olisi tehneet sitä. Me olisimme ottaneet kaikki resurssit alueella käyttöön ja huolehtineet siitä, että ihmiset pääsisivät hoitoon varhaisemmassa vaiheessa. Tai perussuomalaisten tekemä henkilöstömitoituksen romuttaminen — me emme olisi hyväksyneet sitä, vaan me olisimme halunneet parantaa työhyvinvointia ja sitä kautta myös hoitohenkilöstön työssäjaksamista ja näin saada alaa houkuttelevammaksi. Tässä kyse on usein näistä. Ja kyseenalaistamme nimenomaan näitä teidän arvovalintojanne, koska nämä kohdistuvat usein yhteiskunnan heikompiosaisiin. Ja samaan aikaan teillä on rahaa tehdä merkittäviä verohelpotuksia kaikista hyvätuloisimmille ihmisille, mutta samaan aikaan te koette sen jotenkin väärytenä, kun me kyseenalaistamme näitä teidän huomattavia leikkauksianne kaikista pienituloisimpiin ihmisiin.

Sitten kiitän myös tästä perussuomalaisten vastauspuheenvuorosta tähän, minkä takia te nyt leikkaatte lastensuojelusta ja erityisesti tästä jälkihuollosta. Ehkä itsellenikin särähti korvaan sama asia, mistä täällä edustajakollegakin puhui: se, että sanoitte, että nyt panostetaan laatuun ja muuta. Jollain tavalla haluaisin kuulla konkreettisia euroja tai toimenpiteitä, millä tavalla te panostatte. Nyt meillä on konkretiaa pöydällä. Kun te esitätte 24 miljoonan euron leikkausta ja te heikennätte näitä palveluita, niin sillä tavalla ei näitä palveluita paranneta näitten ihmisten arjessa. Jollain tavalla tämä sanojen ja tekojen ristiriita on vain niin kärjistynyt ja iso, että kaipaisin kyllä vahvempia perusteluita näille teidän ajamilenne leikkauksille — etenkin, kun on kyse kaikista heikoimmassa asemassa olevista nuorista ihmisistä.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Lindén.

16.54 Aki Lindén sd: Arvoisa rouva puhemies! Täällä on käyty erinomaisen hyvää keskustelua, ja viittaan sisällön osalta asiaa todella tarkasti tunteviin ihmisiin, jotka oman työn

Punkt i protokollet PR 63/2023 rd

kautta ja sitten sosiaali- ja terveystalokunnassa käydyt keskustelut ja siellä kuultujen asiantuntijoiden valossa ovat tätä asiaa pitäneet esillä.

Itse pyysin puheenvuoron siinä vaiheessa, kun tämä siirtyi enemmän tänne yleisten taloudellisten vaikutusten puolelle, ja huomaan, että tämä puheenvuoroni, ainakin niin pyrin, täydentää osaltaan edustaja Forsgrénin ja edustaja Nurmisen äskeisiä puheenvuoroja. Kaivoin nimittäin esille julkisen talouden suunnitelman, jota me olemme täällä viime viikolla käsitelleet, ja sen sivulla 90 on erinomaisen tarkka taulukko, johon on koottu yhteen kaikki hyvinvointialueille tehtävät muutokset tehtävissä. Siinä on kaiken kaikkiaan 16 muutosta, jotka hallitus aikoo tehdä, neljä niistä on plusmerkkisiä, eli aiomme tiettyihin kohteisiin lisätä rahaa, ja 12 niistä on miinusmerkkisiä. Tässä näyttää olevan semmoinen yhtenäinen logiikka: Marinin hallituksen aikana tehdyissä tietyissä uudistuksissa, tietyissä asioissa kun ollaan tietty taso saavutettu, vaikkapa nyt hoitohenkilömitoitus, niin jätetään ikään kuin voimaan se, mutta ei tehdä sitä seuraavaa askelta, tai sitten, niin kuin nyt käsiteltävässä asiassa, tullaan pari vuotta takaisin siitä, mikä oli se neljän vuoden nosto, ja sitten vastaavasti hoitotakuussa jätetään voimaan se nyt saavutettu 14 vuorokautta mutta ei edetä siihen seitsemään vuorokauteen. Ja tämä näyttää siltä, että tätähän, näitä kysymyksiä on puhtaan fiskaalisesti lähestytty, eli on tehty lista niistä uudistuksista, joita edellisen hallituksen aikana tehtiin tiettyihin tärkeisiin palveluihin, ja sitten on todettu, että ahaa, nyt ollaan tietyllä tasolla, mutta tästä ei ainakaan jatketa, tai jopa sitten ollaan niin sanotusti vetämässä punakynää eli alaspäin tiettyjä ratkaisuja. Ja minun mielestäni JTS:ssä tässä taulukossa sivulla 90, johon on koottu tämä kokonaisvaikutus, on kaiken kaikkiaan 440 miljoonan euron edestä näitä miinusmerkkisiä tehtävälisäyksiä ja sitten 80 miljoonan edestä plusmerkkisiä, ja sitten se nettovaikutus on niiden erotus, eli tässä mielessä tämä näyttää ihan puhtaasti tammoiselta kamreeristiselta ajattelutavalta.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Honkasalo.

16.57 Veronika Honkasalo vas: Arvoisa puhemies! Ensinnäkin haluan todeta, että arvostan sitä, että edustajat Sillanpää, Talvitie ja Väyrynen hallituspuolueista ovat täällä paikalla — tällä eduskuntakaudella on ihmetellyt se, että kun me käsitellään täällä salissa näitä esityksiä, niin välillä voivat olla hallituspuolueiden rivit täysin tyhjinä, ja on ihmetellyt myös se, että valiokunnissa ei välttämättä puheenvuoroja käytetä, ei esitetä kysymyksiä, ja se on hyvin hämmäntävää — eli tosiaan arvostan sitä.

Edustaja Väyrysen kysymyksenasettelua en ihan täysin ymmärtänyt, mutta luin siitä semmoisen huolen, että opposition edustajat ikään kuin eivät olisi halukkaita kehittämään palveluita — jos nyt ymmärsin oikein. Mutta siitähän ei ole kyse. Me kritisoidimme sitä, että te esitätte, että ikään kuin leikkaaminen olisi palveluiden kehittämistä ja tehostaminen olisi palveluiden kehittämistä. Ja sitä me kritisoidimme, että on mahdotonta aliresursoiduissa palveluissa lähteä kehittämään palveluita, jos niitä leikkauksia yhä edelleen tulee. Totta kai palveluita pitää kehittää koko ajan, toivottavasti tutkimuspohjaisesti, ja sitä sosiaalityössä tehdäänkin erittäin paljon. Mitä tulee koko tähän sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistukseen, niin siinäkin on resurssivaje ihan huomattava. Eli ei voida kritisoida sitä, että se sote-uudistus ei ole onnistunut, kun samanaikaisesti ei resursoida tarpeeksi palveluihin ja leikataan sieltä ihan huomattavasti. [Vilhelm Junnilan välihuuto]

Ja täällä edustaja Suhoselle sanoisin, että kiitos erittäin paljon tästä näkökulmasta, on nimenomaan näin, että myös huostaanotettujen näkökulman pitää tässä keskustelussa kuu-

Punkt i protokollet PR 63/2023 rd

lua. Pidän sitä erittäin arvokkaana, ja sen takia omissa puheenvuoroissani täällä tänään korostinkin sitä, että olen tavannut itse näitä jälkihuollon nuoria ja toivon, että edustajilla löytyy aikaa heitä tavata. He ovat käyneet myös täällä eduskunnassa. Ja se taisi olla edustaja Marttila tai Nurminen, joka totesi, että pitää huomioida se, että he eivät ole voineet vaikuttaa siihen omaan elämänsä kohtaloon. Yhteiskunta on tehnyt todella merkittävän päätöksen interventioista, ja silloin yhteiskunta on myös velkaa näille nuorille aikuisille sen, että heitä tuetaan siinä aikuistumisessa.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Nurminen.

16.59 Ilmari Nurminen sd: Arvoisa rouva puhemies! Vielä haluan jatkaa näistä yhteisvaikutuksista. Nyt tiettenkin ollaan keskusteltu tästä yhdestä lakiehdotuksesta ja sen erittäin lyhytnäköisistä vaikutuksista, mutta haluaisin viedä keskustelun ehkä samaan suuntaan, minkä edustaja Forsgrénkin tässä toi esille, että olemme toistuvasti peränneet hallitukselta kokonaisvaikutusten arviota tästä teidän tekemästänne politiikasta ja sen kohdentumisesta tiettyihin ihmisiin. Esimerkiksi tänään on tämä iso leikkaus jälkihuollosta. Kohdassa 14 tänään käsittelemme nuorten kuntoutusrahan leikkausta, joka myös kohdistuu hyvin heikossa asemassa oleviin nuoriin. Te leikkaatte merkittävästi heidän toimeentulostaan. Lisäksi meillä on parhaillaan valiokunnassa käsittelyssä ehkä meidän koko historian suurimmat, ainakin yhdet suurimmista, perusturvan leikkaukset, jotka kohdistuvat nimenomaan hyvin rajattuun joukkoon ihmisiä, ja siellä on myös näitä ihmisiä. Siellä on asumistuen leikkaukset, siellä on indeksijäädytykset useaksi vuodeksi. Ja näistä kokonaisvaikutuksista, joita te teette, olisi täytynyt tehdä tarkemmat vaikutustenarviot, koska nyt näyttää siltä, että nämä talouden tasapainotustalkoot maksetaan kaikista pienituloisimpien ja heikoimmassa asemassa olevien ihmisten selkänahasta. Ja tähän edelleen toivon perussuomalaisilta vastausta: minkä takia te olette tähän arvovalintaan päätyneet?

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Hamari.

17.01 Lotta Hamari sd: Arvoisa rouva puhemies! Haluan käyttää tässä vielä yhden hyvin lyhyen puheenvuoron palveluiden kehittämisestä. Viimeksi tänään olen lukenut viestin eräältä sosiaalityöntekijältä, ja tämä oma viestini menee nyt ehkä enemmän sinne hyvinvointialueille ja erityisesti sinne johdon suuntaan, mutta se viesti kuuluu näin: Kuunnella sosiaalityöntekijöitä ja kuunnella niitä työntekijöitä. Sieltä saa valtavasti hyviä ideoita ja ajatuksia siihen kehittämiseen. Siellä saatetaan nyt nimittäin niitä säästöjä hakiessa tehdä hyvin lyhytnäköisiä päätöksiä ilman järjen häivää, niin että toivon tosiaan sitä, että työntekijöitä kuunnellaan. Se vahvistaa myös sitä alan veto- ja pitovoimaa.

Riksdagen avslutade den allmänna debatten och avbröt behandlingen av ärendet.